

DRAKENBERG, STEN

Friedrich Ludwig Jahn under resningen mot Napoleon.

Stockholm
1908

EOD – Millions of books just a mouse click away! In more than 10 European countries!

Thank you for choosing EOD!

European libraries are hosting millions of books from the 15th to the 20th century. All these books have now become available as eBooks – just a mouse click away. Search the online catalogue of a library from the eBooks on Demand (EOD) network and order the book as an eBook from all over the world – 24 hours a day, 7 days a week. The book will be digitised and made accessible to you as an eBook.

Enjoy your EOD eBook!

- Get the look and feel of the original book!
- Use your standard software to read the eBook on-screen, zoom in to the image or just simply navigate through the book
- *Search & Find:* Use the full-text search of individual terms*
- *Copy & Paste Text and Images:* Copy images and parts of the text to other applications (e.g. word processor)*

* Not available in every eBook.

Terms and Conditions

With the usage of the EOD service, you accept the Terms and Conditions provided by the library owning the book.

- Terms and Conditions: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/en/agb.html>

More eBooks

Already more than 30 libraries in over 12 European countries offer this service.

Search books available for this service: <http://search.books2ebooks.eu>

More information is available at <http://books2ebooks.eu>

7list.
Tij.
(Br.)
o

**Friedrich Ludwig Jahn under resningen mot
Napoleon.**

Af Sten Drakenberg.

Nationella olyckor, väntade eller timade, medföra i allmänhet nationell *samling*, men världshistorien har knappt att framvisa ett exempel, att genombrottet från splittring och svaghet till enighet och styrka skett på en så kort tid och med en så impulsiv kraft som Preussens resning från Napoleons förtryck.

Men så hade också den preussiske konungen Fredrik Vilhelm III och hans folk fått tömma förödmjukelsens bittra kalk ända till sista droppen.

Napoleon regerade efter Tilsitfreden öfver Preussen, som om det varit hans egendom; hans generaler voro kommandanter på de preussiska fästningarna, och hvad utrikespolitiken angick, så var den preussiske utrikesministern, greve August von der Goltz, eller »Tante Augusta», som v. Brinkman, vår spirituelle envoyé i Berlin vid denna tid, kallade honom, endast en marionett, som Napoleon ledde hvart han ville.

Hvarje minsta yttring af opposition eller själfständighet straffades af Napoleon med landsförvisning, ehuru den preussiske konungen för syns skull tvangs att skrifva under edikten. På så sätt hade äfven de tre män, som man vanligen gifver äran af Preussens räddning, nämligen ministern, Riksfriherren von und zum Stein, samt de vid denna tid ännu ej generaler vorde, men dock ytterst inflytelserika officerarna v. Scharnhorst och v. Gneisenau, blifvit drifna i landsflykt, men den tid de tillbragt utom fäderneslandets gränser hade ej förrunnit

i dådlös ro, utan fastmer betecknats af ett rastlöst arbete för Preussens reorganisation, så i militärt som i socialt hänseende.

Dessa deras i all tysthet vidtagna förberedelser kunna ensamt förklara möjligheten af, att när ögonblicket för handling var inne, nämligen efter Napoleons återtåg — ja man kan nästan säga flykt — från Ryssland 1812, Preussens folk stod väl beredt till att upptaga kampen.

Men hade de nämnda triumvirerna mellan sig fördelat hufvudrollerna, — v. Stein, den finbildade aristokraten med det folkliga sinnelaget, att verka för folkets frigörelse från lifegenskap och förtryck samt höjning i andligt hänseende, von Scharnhorst, den snillrike organisatören, att införa den allmänna värnplikten på likställighetens grund, d. v. s. med upphäfvande af alla undantagsstadganden, och von Gneisenau, den ideellt lagde, framsynte taktikern, att ingjuta en praktisk anda i de nyskapade formerna, — så får man ej glömma, att de till sin hjälp ägde en stab af intelligenta och fosterlandsälskande män, som hvar på sitt område förde det stora verket framåt.

Främst bland dessa må då nämnas general Blücher, ty hade von Scharnhorst »slipat svärdet», så blef det dock Blücher förunnadt att i första hand föra det; vidare får man ej underskatta den insats, som den djuptänkte filosofen Johan Gottlieb Fichte gjorde genom sina väckande och liffulla skrifter, samt Ernst Moritz Arndt och Theodor Körner, den sympatiska, allt för tidigt borttryckte diktaren, genom sina af renaste fosterlandskärlek burna stridssånger, som icke kunde förfela vare sig att elda sinnena hos de hittills i hopplös sorg försänkta preussiska patrioterna eller, under ett senare skede, tilltala känslorna hos den nybildade folkhären, hvaruti nationens *bästa* element ingingo i motsats till hvad som varit fallet under yrkes-soldateskens dagar.

Men ännu en man, till hvilken den tyska nationen står i stor tacksamhetsskuld, måste nämnas i detta sammanhang, och det är Friedrich Ludwig Jahn, hvilken ställde såsom sitt lefnads-mål att göra sina landsmän i kroppsligt hänseende värdiga att

försvara fosterlandet. — De yttre konturerna af Jahns lefnads-saga äro ju så väl bekanta, att jag ej här åter behöfver uppdraga dem, utan vill jag i stället begränsa mig till att tala om hans insats i förberedelserna till resningen mot Napoleon och hans deltagande i befrielsekriget.

Konsistorialrådet Bernhardi, som måhända är den mest opartiske af Jahns biografer, säger på tal om hans turnöfningar, »dass es nicht ein pädagogisches Element gewesen sei, was Sie zur wirklichkeit brachte, sondern ein wesentlich patriotisches», och härmed har han nog antydt hvad som utgjorde ledmotivet i Jahns verksamhet.

Jahn säger också själf i ett arbete: »Det låg i sakens natur, redan då turnöfningarna började, att man ingalunda förteg för gossarna och ynglingarna, att deras öfningar först och främst hade till mål att stärka deras kroppar till kampen mot fäderneslandets fiender, samt att man sökte besjåla dem med glödande entusiasm för fosterlandet och uppfylla dem med hat mot fienden.»

Vapenfärdig önskade han sitt lands ungdom, men någon stram militärisk drill ville han ej veta af, utan älskade fastmer frihet och otvungenhet under öfningarna. Klart och träffande yttrar Arndt härom. »Aldrig har det fallit Jahn in att anse, att han öfverhufvud skapat turnväsendet, men detta turnväsen, som de angripa och tadla, detta fria, offentliga, folkliga, icke det som drifves inom fyra väggar i en gymnastiksal eller ett ridhus eller på ett inskränkt gårdsutrymme vid en skola, *detta* har Jahn skapat och ingen annan, den stora idén om offentlighet och folklighet samt försöket att väcka till lif en genom alla stånd och alla klasser gående hänförelse, detta har Jahn först åvägabragt.» För att nå sitt mål började Jahn redan tidigt att bereda jordmånen genom skrifter af fosterländskt innehåll, såsom den 1800 utgifna »Ueber die Beförderung des Patriotismus im Preussischen Reiche» samt »Deutsche Volksthum», hvars grundtanke var läran om Tysklands enhet och som på sin tid väckte ett oerhördt uppseende samt af Blücher beteck-

nades såsom »das deutscheste Wehrbüchlein». 1811 kunde han öppna sin första turnplats vid Hasenhaide, nära Berlin, som dock redan följande år utbyttes mot en större och bättre belägen, där antalet deltagare snart steg ända till 500. En särskild dräkt anlades, och deltagarna erhöilo s. k. »Turnmärken».

Utom de egentliga turnöfningarna bedrefvos äfven simning, fäktning och voltige, hvarvid Jahn energiskt biträdtes af Friedrich Friesen, i hvilken han fann en mästare i allt hvad kroppsöfningar hette och dessutom en verklig vän. I förening med honom stiftade Jahn 1810 den mot främlingsförtrycket riktade föreningen Deutscher Bund samt senare Deutsche Burschenschaft, som räknade deltagare från flera af Tysklands högskolor.

Jahn misströstad för egen del aldrig om en lycklig utgång af en strid mot förtryckaren, blott man ledde ungdomens uppfostran in på rätta banor, ty, yttrade han, »kroppsöfningar under barn- och ungdomsåren äro nödvändiga såsom förberedelse till vapenfärdigheten hos den vuxne. Först då alla vapenföra män genom kroppsöfningar blifvit särskildt danade till att utbildas i vapnens bruk, blifvit *stridbara* genom vapenöfningar och *slagfärdiga* genom ständigt upprepade krigiska öfningar samt fått det rätta *stridslynnnet* genom fosterlandskärleken, kan ett folk kallas *stridsdugligt*».

Wehrlos Ehrlos var den devis, som han ville sätta på alla fanor. Länge behöfde ej Jahn vänta innan hans teorier blefvo underkastade det afgörande praktiska profvet — kriget.

Då vapenlyckan under det ryska fälttåget började svika sin bortskämde gunstling Napoleon, stod det klart för en och hvar, att strid var nära, och strid *önskade* också alla.

Tack vare ett praktiskt kunskapssystem, i hvars ordnande Jahn ej spelat den minsta rollen, höllos kretsföreningarna au courant med krigshändelserna, och när signalen ljöd, voro alla beredda.

Konung Fredrik Vilhelm III, som i Berlin kunde vänta att utan vidare blifva arresterad när som helst, förlade i januari 1813 sitt residens till Breslau. Jahn och Friesen följde snart efter, och i februari finna vi de båda vännerna såsom de första, hvilka inskrefvos i den Lützowska frikåren.

Konungen hade nämligen den 3 februari gifvit befallning om frikårers bildande, och redan den 18 februari hade nådig autorisation gifvits åt majoren von Lützow att uppsätta en sådan, «hvarvid helst främlingar borde anvärfvas», såsom uttrycket löd. Som naturligt var, erhöll denna kår efter sin chef namnet »*den Lützowska*».

Öfver dess öden hvilat ett skimmer af poesi, hvilket gjort den mera bekant än många andra härafdelningar, som utträttat vida mer på krigsskådeplatsen.

Härtill bidrog väl i någon mån chefens personlighet, ty denne var en tapper och från de Schillska ströftågen mycket känd officer, som i trots af sina i hvarje kamp erhållna blessyrer städse var redo att erbjuda fäderneslandet sina tjänster, ehuru han aldrig blef någon taktiker eller organisatör af rang.

Hans ädla maka, grefvinnan von Ahlefeld, som till sitt väsen var för fin och känslig för att rätt stämma öfverens med mannens enkla soldatnatur, får ej heller glömmas, då man frågar sig efter orsaken till den nimbus, som omstrålar den Lützowska kåren, ty hon förstod att bortse från de små dissonanserna inom äktenskapet för att låta harmonien i det stora, gemensamma målet, fosterlandets frihet, blifva så mycket fullständigare.

På det enkla värdshuset »zum goldenen Zepter», som tjänade till värfningsplats, satt den unga, sköna grefvinnan dag ut och dag in sysselsatt med inskrifning af de frivilliga och hade ett vänligt ord och en vänlig blick för en och hvar som kom.

Häri genom förstod hon att göra det ofta så bestämmande första intrycket behagligt, liksom hon under hela fälttåget var kårens själfuppoftande, beundrade, ja, halft tillbedda goda genius.

Men så var det ej heller en vanlig skara rekryter som hon hade att skriva in, ej heller var det mest främlingar, såsom kungl. öfverhetens mening varit, nej — och just häri ligger hufvudnyckeln till gåtan, hvarför just den Lützowska kårens namn gått till eftervärlden i en så poetisk glans. Det var visserligen en brokig skara, om man ser på stånd och villkor, men där fanns en begeistring, en trosglöd, en kraft och en samstämmighet i känslorna, för hvilken *Jahn* gjorde sig till tolk genom sina flygblad »Aufruf an das Deutsche Volk» och »Das preussische Kriegsheer an die Deutschen jenseits der Elbe», liksom *Arndt* genom sina religiösa sånger, men som kanske dock erhöill sitt fulltonigaste uttryck genom Theodor *Körners* eldiga dikter, som snart inöfvades och sjöngos af de frivilliga.

Hvem känner ej den körnerska sången med den käckt klingande slutstrofen »Das ist Lützow's wilde verwegene Jagd», hvartill Carl Maria v. Weber sedermera satte musik, och som på svenska är känd under namnet »Hvad blixt ur sköldmöns blickar». Bland sina närmaste vänner inom frikåren räknade Jahn, förutom Friesen, Ernst Moritz Arndt, Körner och Fichte, hvilken, såsom jag väl minnes af en teckning, som jag ägde i min barndom, såg mera filosofisk än krigisk ut, trots att han var beväpnad till tänderna.

Uniformen, som de frivilliga själfva skulle underhålla, bestod af en kort svart vapenrock med röda kanter, pantalonger, likaledes svarta. Härtill schakå och damasker.

Den svarta färgen skulle symbolisera troheten intill döden. — Bevapningen, det enda, som staten bestod, utgjordes af bössa på ryggen, hirschfångare vid sidan och pistoler i bältet. Jag vill minnas, att Fichte för säkerhetens skull hade en dolk vid bröstet och dessutom ränsel med rullad kappa.

Snart räknade den Lützowska kåren 1400 man infanteri och 340 man kavalleri.

Befålet valdes af de frivilliga, och Jahn, som bland dem räknade många turnelever, blef bataljonschef, men hade litet svårt att komma till rätta med sitt höga befäl och inpassa sitt

egendomliga lynne i de militära formerna. Han hade också som bekant under sin uppväxt- och studenttid haft åtskilliga konflikter med allehanda disciplinära myndigheter.

Emellertid hade konung Fr. Vilhelm III, efter med kejsar Alexander afslutadt förbund, den 16 mars 1813 förklarat Napoleon krig, och den 17 kungjorde han sitt stora upprop »An mein Volk».

Vid krigsutbrottet kunde Preussen uppställa 128,000 man reguljära trupper, detta oaktadt Napoleon förbjudit Preussen att äga mer än 42,000, som skulle användas i *hans* tjänst.

Visserligen hade den tappre general York, som kommanderade denna trupp, d. 30 dec. 1812 helt djärft gått öfver till den s. k. fienden och slutit förbund med Ryssland, men att så stora reserver funnos var v. Scharnhorsts förtjänst, som i all hemlighet förberedt den allmänna värnplikten, hvilken först öppet proklamerades, när konungen afrest till Breslau. General Blücher fick såsom bekant befälet öfver de preussiska trupperna, och den Lützowska kåren erhöll det allmänna direktivet att operera i fiendens rygg, samt tillika det speciella uppdraget att i Harz och kringliggande trakter ända till Lippe söka åstadkomma en allmän folkresning. Då detta uppdrag på grund af fiendens styrka och egna truppers tillbakagående rörelser ej lät sig göra, beslöt Lützow efter en tids tämligen planlöst kringirrande i Sachsen och Altmark att företaga ett ströftåg till de Thüringska och Bayreuthska staterna.

Här mottogos de svarta jägarna med öppna armar af befolkningen, och hela kompanier af truppdelar, som tillhörde det nu upplösta Rhenförbundet, slöto sig till dem.

Det s. k. »lilla kriget» fördes med framgång en tid bortåt, men Napoleon, som instinktmässigt hatade Lützowarna — les brigands noirs, som han kallade dem, — emedan han med rätta insåg, att denna kår i sig inneslöt ett intilligensparti, hvars makt öfver de tyska sinnena han måste räkna med, förklarade dem i akt.

Detta är också den enda förklaringen till den emot all folkkrätt stridande handling, hvarigenom den Lützowska kåren tillfogades en så kännbar förlust.

Trots det den 4 juni avslutade vapenstilleståndet, lät nämligen Napoleon kommandanten i Leipzig utsända en del kolonner för att infånga Lützowarna, på samma gång som dessa erhöllo försäkran om fritt genomtåg till Elbe.

I närheten af byn Kitzen arrangerades ett bakhåll, hvarvid kåren anfördes från alla håll af en mångdubbelt öfverlägsen styrka. Den inneslutna styrkan försvarade sig med förtviflans mod. En del lyckades slå sig igenom, men 300 man tillfångatogs; Lützow själf blef som vanligt svårt sårad, och först efter flera dagar lyckades det honom att samla spillrorna af kåren vid Elbe.

Huruvida Jahn deltog i denna strid har jag ej lyckats utforska, men säkert är det ej, emedan han ofta af sin regering användes i hemliga uppdrag, som nödgade honom att understundom lämna sitt befäl.

Den Lützowska kårens roll såsom *frikår* var nu till ända.

Stora förväntningar hade man ställt på densamma, åtskilligt hade utförts — ej minst hvad folkresningen angick —, men på grund af vidriga omständigheter och framför allt genom olyckan vid Kitzen erhöles ej det resultat som väntats, hvarför Lützow med sin kår, som erhållit afsevärda förstärkningar, så att den efter vapenstilleståndets slut räknade 2800 man infanteri, 480 kavallerister samt 8 kanoner, fick order att ingå i den reguljära armén under general von Bülow. Den uppgift, som denna armé fått sig förelagd, var att hindra den fransk-danska härens framryckande mot Berlin.

Under denna period skuro Lützowarna sina skönaste lagrar och användes flitigt till sådana uppdrag, för hvars lösande fordras en lättrörlig och intelligent trupp.

Under de segerrika striderna vid Möllern den 4 september och vid Görde den 16 september gjorde den Lützowska kåren en förtjänstfull insats. I skildringen öfver dessa strider

omnämnes visserligen ej Jahns namn på grund af någon speciell bragd, men den kritiska forskningen har dock fastställt, att han vid båda dessa tillfällen kämpade tappert. Jag anför detta särskildt, emedan det hviskats man och man emellan, att Jahn ej ägt det personliga mod, som man väntat sig böra finna hos en sådan patriot, ett rykte, som fick fastare form genom Halle-professorn J. F. G. Eiselens bok »Den Lützowska frikårens öden», men detta arbete har från auktoritativt håll erhållit det dåliga betyget »*ungenügend*». Ej heller är det antagligt, att Jahn 1840 erhållit Järnkorset, det enda utmärkelsetecken, som utdelades för mod och bedrifter under befrielsekriget, om den minsta anmärkning funnits mot hans uppförande under militärtjänsten.

I slutet af 1813 lämnade emellertid Jahn den Lützowska kåren, men i januari 1814 återfinna vi honom i Frankfurt am Main såsom ledamot i den under præsidium af friherre v. Stein arbetande generalkommission för den tyska militärorganisationen, i hvars öfverläggningar han deltog till Parisfredens under-tecknande.

Jahns senare lefnadsöden falla ej inom ramen för denna uppsats, men så mycket må här sägas, att hans lefnadsstig var ymnigt strödd med törnen, enär han råkade i konflikt med de högst uppsatte och fann sig misskänd af de bredare lagren. Af de maktägande — målsmännen för den inträdande politiska reaktionen — sattes nämligen Jahn, som misstänktes för »*dämagogische Umtriebe*», i fängsligt förvar 1819; befriades visserligen 1825, men förblef under ett slags polisuppsikt ända till 1840, och hans popularitet bland massorna gick nästan alldeles förlorad, då han, den gamle liberalen från seklets gryning, hvilken såsom ett bevis på sina landsmäns aktning 1848 invaldes i tyska förbundsriksdagen, visade sig vara en bland de mest konservativa i hela församlingen. Det hade gått honom som många andra, hvilken under en längre följd af år lefvat fjärran från det politiska lifvet: tiden hade skenat ifrån honom; han förstod ej den nya tiden och den ej honom. Det tyska folket

har likväl — om ock sent — visat sig till fullo uppskatta Jahns förtjänster, ej blott det kraftiga inlägg han gjort i afseende på sin nations fysiska uppfostran, utan äfven hans ärliga vilja att under ofredens dagar tjäna sitt fosterland.

Minnesmärken, Denkmäler, till hans ära finnas resta såväl vid hans födelse- och dödsort som på hans turnplats, Hasenhaide, m. fl. ställen.

Det är ej utan att jag tänkt mig, att åtskilliga vid genomgåendet af denna uppsats göra sig den frågan:

Hvad skäl finnes egentligen att draga fram Vater Jahn och resningen mot Napoleon i våra dagar? Men jag är beredd att svara med en annan fråga.

Skall det 20:e seklet förgå hos oss liksom det 19:e, hvilket öfverallt i Europas stater — utom i Sverige — betecknats såsom nationalitetssträfvandets århundrade, utan att man drager lärdom af världshistorien och blott böjer sig för egna dyrköpta erfarenheter? Förödmjukelser hafva vi haft liksom Preussen, och för den, som ej har en alltför sangvinisk blick på tingen, torde vara klart, att allvarsfyllda tider stunda; men den *nationella samlingsen*, hvar är den?

Das ist die Art und Weise, wie man die Rechnung führt. Man beginnt mit dem Eintrag der Summen in die Spalten der Tabelle. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen.

Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen.

Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen.

Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen.

Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen.

Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen.

Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen. Die Summen sind in die Spalten der Tabelle eingetragen.

www.books2ebooks.eu